

O STATUETĂ DESCOPERITĂ LA SÂNANDREI — CAPOOPERĂ A ARTEI NEOLITICE*

Așezarea neolitică de la Sănandrei, aflată la circa 250 m sud-est de comună, în locul înconjurat de foste brațe ale râului Bega, astăzi canalizate — cunoscut sub denumirea „Ocsaplatz”, a fost semnalată cercetătorilor din Muzeul Banatului Timișoara în anul 1986¹.

Această stațiune este probabil identică cu cea menționată la sfârșitul secolului trecut de către B. Milleker².

Materialele descoperite cu prilejul unor periegeze repetate au determinat Muzeul Banatului Timișoara să organizeze, în vara anului 1992, efectuarea unei excavații în acest punct, cercetarea fiind condusă de arheologii F. Drașovean și A. Bejan.

În urma excavării unei suprafețe de 10×6 m, printre materialele arheologice rezultate s-a aflat și o statueta antropomorfă de lut ars, descoperită la adâncimea de 0,50 m, în careul 7, nivelul 2.

Figurina este fragmentată, păstrându-se intacte cea mai mare parte a capului și bustului. Înălțimea totală păstrată este de 9 cm, din care 5,5 cm are capul, lățimea acestuia fiind de 6 cm.

Lucrată dintr-un lut bine frământat, având în compoziție nisip fin, statueta este bine lustruită și arsă la negru-cenușiu.

Capul prezintă o spărtură care a afectat ochiul și zona urechii stângi, din care se mai păstrează doar urma circulară a perforației. De asemenea, partea inferioară a nasului, în zona nărilor, este ușor deteriorată, dar aceste lipsuri nu alterează cu nimic farnecul piesei. Masca ce acoperă fața statuetei este de formă pentagonală, cu latura superioară ușor curbată, la rădăcina părului de pe frunte remarcându-se o incizie ce traversează fața de la o ureche la cealaltă. Coafura prezintă incizii dispuse în zig-zag și este străpunsă în zona superioară de cinci perforații realizate prin înfigerea de sus în jos a unui obiect subțire. Găurile obținute sunt egale, verticale și echidistante (fig. 1).

Urechile sunt delimitate de cap printr-o incizie circulară, care în partea superioară se lărgeste, accentuând depărtarea urechilor. Acestea prezintă o perforație, cu diametrul mai mare spre fața capului și cu axa aproximativ orizontală. Forma generală a urechilor este ușor alungită pe verticală. Fruntea largă, bombată, prezintă lateral câte două incizii semicirculare dispuse simetric, care redau probabil elemente de coafură³.

* Redacția *Analelor Banatului* începe cu acest număr publicarea unor cart.ibuși științifici de real interes aparținând studenților de la facultățile de istorie. Lucrarea d-lui Ciobotaru inaugurează această serie.

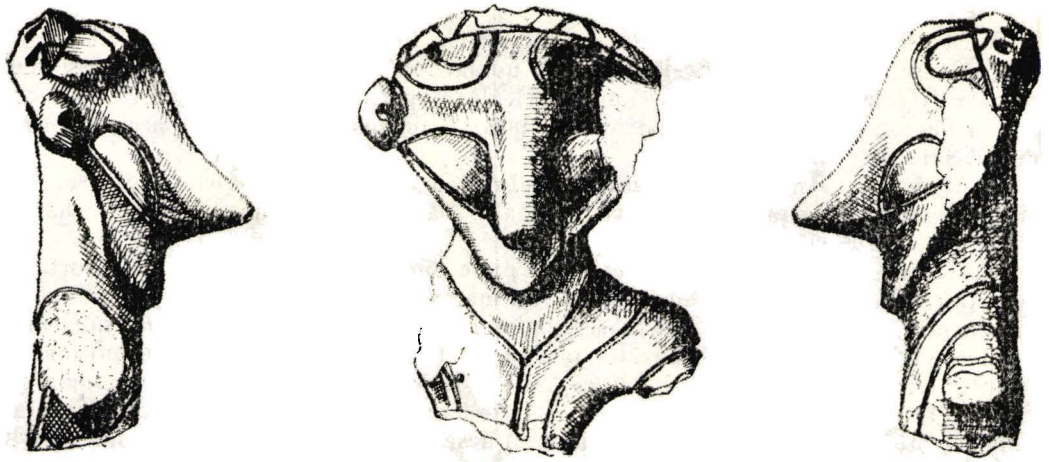

Fig. 1

Nasul puternic reliefat domină întreaga figură. Acesta pornește de la baza frunții și este ușor arcuit în sus și ascuțit.

Ochii sunt simetrici, foarte mari, fiecare fiind redat prin două incizii, dintre care cea superioară se curbează formând un semicerc, iar cea inferioară, dreaptă, închide oblic arcul de cerc.

Bustul, decorat prin incizare, este brăzdat de trei incizii profunde, ce se continuă pe partea posterioară, decorul fiind simetric cu cel realizat pe partea anterioară. În zona gâtului, incizia centrală se bifurcă, din ea pornind alte două incizii care înconjură gâtul și se reunesc în partea posterioară a bustului — sub aceeași formă de „V” — într-o singură incizie centrală, ce coboară vertical. Cele două incizii laterale de pe bust se distanțează în zona umerilor, păstrând cursul paralel față de inciziile care înconjură gâtul. De asemenea, în zona brațului stâng — din care se păstrează doar partea superioară, la articulația umărului — se mai observă încă o incizie, la fel de profundă, ce înconjură brațul, fiind orientată paralel față de celelalte incizii de pe umăr.

Aceste incizii pot sugera faptul că îmbrăcămintea a fost confecționată din fâșii înguste de pânză, ceea ce îndreptățește presupunerea că la războiul de țesut vincian puteau fi realizate fâșii de pânză înguste, care apoi, prin coasere, luau forma veșmântului dorit⁴.

Partea de braț păstrată demonstrează că acesta cobora și putem considera, prin analogie cu piese asemănătoare descoperite în așezarea Vinča, că acesta ar fi putut să se sprijine de corp în zona șoldului⁵.

De asemenea, se observă că piesa nu prezintă caracteristici feminine, întrucât îi lipsesc sânii.

Este remarcabilă siguranța tratării detaliilor, calitatea execuției exercitând o puternică impresie asupra privitorului. În comparație cu alte figuri vinciene descoperite pe teritoriul țării noastre, precum și la sudul Dunării, aceasta pune în evidență deosebita măiestrie a creatorului neolitic.

Din punct de vedere tipologic, prin maniera de redare a feței, statueta prezintă caracteristici comune cu piesele descoperite în țara noastră, mai ales în sudul Banatului, în așezarea preistorică de la Liubcova⁶, precum și în același orizont al sitului de la Zorlenț⁷.

De asemenea, în zona sud-dunăreană, în aria de răspândire a culturii vinciene, se întâlnesc astfel de statuete-idol într-un număr foarte mare, într-o serie de aşezări cum ar fi cele de la Hrtkovci-Gomolava⁸. De menţionat şi capul de statueta cu mască pentagonală de la Banica, ce prezintă şi dimensiuni asemănătoare cu piesa de la Sănandrei⁹.

Analogiile etnografice permit stabilirea unor funcţii magico-religioase, de ritual, pentru figurinele cu mască, probabil ca expresie a unei cutume arhaice legate de cultul strămoşilor¹⁰.

Cele mai importante descoperiri de piese similare la care poate fi raportată această statueta, respectiv cele efectuate în marca aşezare de la Vinča, permit încadrarea idolului de la Sănandrei în seria pieselor descoperite în nivelul de săpătură dintre metrii 5,9—4¹¹, corespunzător fazelor C—D ale culturii Vinča. Studiul materialului ceramic aferent stratului în care a fost descoperită piesa a condus la concluzia că statueta aparţine fazei Vinča C₁. Astfel, prin valoarea sa deosebită, statueta îmbogăţeşte patrimoniul cultural-artistic al descoperirilor vinciene din Banat, fiind totodată cea mai nordică descoperire de acest gen din România.

DAN CIOBOTARU

NOTE

¹ Cercetările de teren au fost efectuate de M. Munteanu şi F. Draşovean între anii 1986—1991.

² B. Milleker, *Delmágyarország régiszegleletei*, 1, 1897, p. 14.

³ Todorović, I., Čermanović, A. *Banica, naselje vinčanske kulture*, Muzej grada Beograd, 1961 p. 46.

⁴ Luca, S. A., Dragomir, I., *Date cu privire la o statueta inedită de la Liubcova-Ornişa (jud. Caraş Severin)*, în *Banatica*, 9, 1987, p. 35.

⁵ Vasić, M., *Praistoriska Vinča*, III, Beograd, 1936, fig. 393, 420.

⁶ Luca, S. A., Dragomir, I., *Die statuette von Liubcova-Ornişa (Kreis Caraş Severin)*, în *Dacia N. S.*, XXXIII, 1—2, 1989, p. 229—233; Luca, S. A. Dragomir, I., *Date cu privire...*, în *Banatica*, 9, 1987, p. 31.

⁷ Lazarović, Gh., *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Musei Napocensis, IV, Cluj, 1979, p. 93.

⁸ Brukner, B., *Neolit u Vojvodini*, Vojvodjanski Muzej, Beograd, 1968, pl. IV.

⁹ Todorović, I., Čermanović, A., *op. cit.*, pl. XI.

¹⁰ Comşa, E., *Măşti ale figurinelor din cultura Vinča din sud-vestul României şi sensul lor simbolic*, în *Banatica*, 11, 1991, p. 131.

¹¹ Vasić, M., *op. cit.*, p. 42—82.

A STATUETTE UNCOVERED AT SĂNANDREI, MASTERPIECE OF NEOLITHIC ART

Summary

In the summer of 1992, during the excavation campaign held in Sănandrei, 10 km north from Timişoara, a clay statuette has been found, in the second level, square 7, at the depth of 0.50 m.

The statuette is 9 cm high, from which the head takes 5.5 cm and is 6 cm wide. The clay has fine sand in the composition, is well polished and has a black-grey colour; it is decorated with incised ornaments and has no breasts.

Pieces of the same type were discovered before in the south of Banat, at Liubcova and Zorlenţ, but a lot of such statuettes have been found in the South-Danubian area of the Vinča culture, as are the statuettes from Hrtkovci-Gomolava and Banica.

Typologically, the statuette from Sănandrei belongs to the group of statuettes from the Vinča settlement, from the depth of — 5.9—4 m, that is C—D phases of the Vinča culture. The ceramics found in the same level indicate a Vinča C₁ phase.